

**BRIEF IN SCHEMER
DE BUIKSPREKER
EEN HEERENHUIS TE KOOP
DRIE ÉÉNAKTERS DOOR
HERMAN HEIJERMANS**

NEDERL. BIBLIOTHEEK

HEIJERMANS ÉÉNAKTERS

I OONEEL
BIBLIOTHEEK
ONDER LEIDING VAN L. SIMONS

UITGEGEVEN DOOR:
DE MAATSCHAPPIJ VOOR GOEDE EN
GOEDKOOPE LECTUUR. AMSTERDAM

**BRIEF IN SCHEMER
DE BUIKSPREKER
EEN HEERENHUIS TE KOOP**
DRIE ÉÉNAKTERS DOOR
HERMAN HEIJERMANS

1921

BRIEF IN SCHEMER

OOGSTMAANDSCHETS IN EEN BEDRIJF

Dramatis personae:

DE BLINDE.

DE ZIENDE.

(Zomeravond, De maan schijnt door het venster. De blinde zit bij de tafel. De lamp beschijnt haar gelaat. De ziende rookt een pijp en schrijft).

BLINDE:

Heb je 't?

ZIENDE:

Niet zoo haastig! Schrijven is niks, maar 't zoo te doen dat ze niet hoeven te raaien wat 'r staat — dat is de kunst. Ik heb van m'n leven brieven gekregen dat 'k m'n fok binnen en buiten most keeren om 'r wijs uit te worden en ze nog zesmaal over most lezen om 'r achter te kommen . . .

BLINDE:

Ben je d'r?

ZIENDE:

(Schrijvend) . . . allemaal gezond zijn. Punt.

BLINDE:

Hoor ik daar niks?

ZIENDE:

Nee.

BLINDE:

Ik heb iets gehoord.

ZIENDE:

Ik ook. M'n pen is in tweeën gesprongen. Gebeurt me meer als 'k an de punt toe ben. Nee, moeder, 'r is niemand. Jouw ooren willen meer zien dan 'n ander z'n oogen.

BLINDE:

Ik zie ook meer, al is 't niet met m'n eigen oogen. . . Ben je zoover? . . . Lees dan 'ns op.

ZIENDE:

Alweer?

BLINDE:

Nog een keer als je wil.

ZIENDE:

Vooruit dan . . . (*leest*): Mijn beste zoon. Uitroep teeken.

BLINDE:

Dat hoef je 'r niet bij te zeggen.

ZIENDE:

Goed. Dan geen uitroep teeken. Mijn beste zoon, ik heb den heelen nacht en vandaag den heelen dag aan je gedacht . . .

BLINDE (*zacht*):

Dat heb ik . . .

ZIENDE:

. . . Blinde menschen zijn op anderen aangewezen . . .

BLINDE (*zacht*):

Dat zijn ze . . .

ZIENDE (*verder lezend*):

. . . En daarom, terwijl ik honderd brieven in mijn hoofd had, heb ik moeten wachten tot vanavond . . . (*de lezing onderbrekend, tot de Blinde*) . . . Honderd brieven in ie hoofd: zou je dat wel zeggen? Met één hebben we al zoo'n moeite, wat?

BLINDE:

. . . Ik had 'r wel duizend. Ik heb den heelen dag in m'n gedachten zitten schrijven en schrijven, omdat 'k geen woord met 'm heb kunnen spreken, zooals anders . . . (*met haar hand over de leuning van een stoel strijkend*) . . . Zoo'n leege stoel is 'n angstig ding . . .

ZIENDE:

Ja, ja, 's avonds en 's nachts . . .

BLINDE . . . (*glimlachend*):

. . . Is 'r voor mij 'n onderscheid? . . . Waar ben je gebleven? . . . (*memoreerend*) . . . „Mijn beste zoon! Ik heb den heelen nacht en vandaag den heelen dag aan je gedacht. Blinde menschen zijn op anderen aangewezen en daarom, terwijl ik honderd brieven in mijn hoofd had, heb ik moeten wachten tot vanavond . . .” En verder?

ZIENDE (*lezend*):

. . . Nou is buurman, net in 't dorp teruggekeerd, en is zoo vriendelijk me te helpen . . . Daarvoor dank ik God, den Almachtige, omdat ik je anders niets van me zou kunnen laten hooren . . .

BLINDE (*die al het voorgelezene met het geprevel van haar lippen volgt*):

. . . Dat is zoo. Dank je wel. (*Zij strekt de hand over de tafel en legt haar op die van den Ziende*).

ZIENDE:

Ho, ho! Voorzichtig! 't Is nog allemaal nat! Kijk nou is an! Jouw vingers vol inkt, en m'n mooiste hoofdletters naar de weerlicht!

BLINDE (*glimlachend*):

Wat doet dat 'r toe? Of 'r hoofdletters zijn of geen hoofdletters — als hij 't maar lezen kan . . .

ZIENDE (*den brief drogend boven de lamp*):

. . . Dat gebeurt me geen tweeden keer. Eerst drogen. 'n Brief zonder hoofdletters is 'n koe zonder kop en zonder

staart. Dan weet je niet of je voor of achteraan moet beginnen . . .

BLINDE:

Pas op. Ik ruik 't papier.

ZIENDE (*lachend*):

Nee, nee, da's de inkt, die overkookt — inkt en melk is 't zelfde. Al drink ik liever 't laatste.

BLINDE:

Je was gebleven bij : „omdat 'k anders niets van me had kunnen laten hooren . . .”

ZIENDE (*verder lezend*):

. . . De kleine meid heeft vanaf dat ze is opgestaan gezongen en gespeeld, of 'r geen zorgen in de wereld zijn, en je vrouw houdt nog wel 't bed, maar is weer zoover beter, dat ze je morgen of overmorgen zelf zal schrijven. . . (*de lezing onderbrekend*) . . . Nou, nou, dat zit nog, hè ?

BLINDE (*den ledigen stoel streelend*):

. . . Ja, ja, dat zit nog. Maar je hoeft toch niet alles te zeggen, en 'k schrijf toch niet, om 'm z'n hart zwaarder te maken . . . Nou komt 'r haast niet veel meer, wel ?

ZIENDE:

Nee, we zijn 'r haast . . . (*lezend*) . . . De hoofdzaak is, dat we allemaal gezond zijn. Punt. En in die punt is me pen in tweeën gebroken. Zijn 'r nog pennen ?

BLINDE:

Dat weet 'k niet.

ZIENDE:

'n Pot zonder bodem, 'n schoen zonder zool, 'n pijp zonder tabak, 'n geweer zonder kogel, 'n pen zonder punten . . .

BLINDE:

En oogen zonder licht . . . (*glimlachend*) . . . dat is allemaal onbruikbaar . . .

ZIENDE:

Ik kan uit m'n duim zuigen, maar niet met m'n duim schrijven. (*De pijp aan de lamp opstekend*). Die brandt tenminste weer . . .

BLINDE:

Dat is jammer. Erg jammer. 'k Had 'm zoo'n boel te zeggen. Heb je onder 't fleschje gekeken?

ZIENDE:

Niemandal.

BLINDE:

In mijn tijd, toen 'r nog geen treinen liepen, snee vader zelf ganzepennen. Dat is jammer. Vraag aan m'n dochter of 'r nog zijn, maar zachies de trap op voor de kleine meid.

ZIENDE:

Zachies, 't is hier stikdonker.

BLINDE:

Zes trejen recht voor je uit. De leuning zit links. Dan krijg je 'n bocht van enkel twee stappen, dan vijf trejen weer recht voor je uit. Dan komt de mat. Dan de deurknop. Zal ik liever gaan? Zes stappen, twee stappen, vijf stappen . . .

ZIENDE:

Da's dertien . . . Dat vind 'k. (*af*).

BLINDE (*staart in de lamp, betast den stoel, staat op, leunt tegen 't kozijn. 't Maanlicht omgeeft haar*).

Wat 'n stilte, wat 'n stilte. 't Is of 'r geen boomen en struiken meer zijn. Zoo heelemaal onbewegelijk hebben de blaren nog nooit gestaan. Vroeger, in dezen tijd, als 't schemerde, hoorde je de vogels nog en gingen 'r menschen over den weg. Niemand. Niemand. (*zet zich weer in haar stoel*). Lieve God, 'k heb nooit geklaagd, ook niet toen 'k hulpeloos werd, toen 'k moest leeren tellen van den stoel hier tot de deur daar, en aan den arm van m'n zoon voor de tweede maal in m'n leven leerde loopen . . .

'k Heb van geen opstand geweten, toen je wou dat 'k afscheid nam van de dingen, die 'k vanaf m'n jeugd heb gekend, van 't land met de beesten, van 't groen en de wolken, van de zon en de maan en de sterren . . . In m'n eentje heb 'k 's nachts wel liggen huilen, en telkens droomde 'k, dat 'k weer wakker zou worden met 'n ander teeken van den dag dan 't gekraai van den haan . . . Maar als 'k dan m'n handen om m'n bijbel lei, zooals 'k 't nou doe, en me de woorden herinnerde, die 'k al als kind had gelezen, dacht 'k — je heb 't zoo dikwijls van me in 't donker gehoord — : 't is alles goed — 't moet alles zoo zijn — we hebben niet te vragen en niet te doorgronden, niet nutteloos te snikken en te verwenschen . . . Hier was ik — hier was m'n zoon. 'r Kwam 'n vrouw bij en 'n kind, en 'k heb me, enkel door 't geluid van de stemmen, weer zoo gelukkig gevoeld of 't nooit anders geweest was. En nou, nou . . .

ZIENDE:

Zes en twee en vijf, 't klopte als 'n bus.

BLINDE:

Was 'r nog een ?

ZIENDE:

Boven, nee.

BLINDE:

Ach, ach.

ZIENDE:

Maar hier in de la van de tafel is 'r misschien . . . Waar is de la ?

BLINDE:

Nee daar niet — hier.

ZIENDE (*zoekend*):

'n Klos garen, 'n schaar, nog 'n klos — 'n pijp . . .

BLINDE:

. . . Heeft-ie z'n pijp vergeten ?

ZIENDE:

'n Brief spelden en — haha! — 'n nieuwe pen!

BLINDE:

Goddank. (*stille*). Wat doe je?

ZIENDE:

Ik lik. 'n Pen wordt eerst pen, als je 'm likt, zoals 'n poes 'r jongen in 't nest. Anders krijg je 'r geen letter uit. Ziezo. (*lezend*) De hoofdzaak is, dat we allemaal gezond zijn. Punt.

BLINDE:

Gisteravond bracht de bode ons je eerste briefkaart na je vertrek. Nou weten we tenminste waar je ligt en dat je goed ben angekommen . . .

ZIENDE:

Hoho! . . .

BLINDE (*angstig*):

Is-ie alweer stuk?

ZIENDE:

Nee, maar je jaagt zoo! 'n Nieuwe pen moet 'r an wennen. Nog 's indoopen . . . En dat je goed ben angekommen. (*stille*) Ik ben 'r. Nou? . . . Nou?

BLINDE (*moeilijk*):

Ik vraag waarvoor 't dient, en waarom God z'n stem niet laat hooren?

ZIENDE:

Mot dat 'r in?

BLINDE:

Nee. Dat zeg 'k voor mezelf. Menschen die menschen doodschieten, menschen die God's evenbeeld zijn — menschen zoals jij en ik, meester, nee — als jij — *ik* tel niet meer mee — hoe kan 't — hoe mag 't? . . . Je dacht dat 't uit de wereld was, dat je kinderen nog voor de dienst worden opgeroepen uit gewoonte . . . Ja, dat dacht je . . . Dat dacht ik — ik . . . En nou zoo ineens 'n

onweer, dat alles in lichte laaie zet. Ik zou m'n oogen willen openscheuren, 'k zou 'r m'n nagels in willen slaan, 'k zou nog even — al was 't 't uur van m'n dood — al bekocht 'k 't met m'n laatsten adem, de dingen om me heen willen zien, om te weten, een oogenblik te weten, wat 'r gebeurd en veranderd is! Ben 'k dan al zoo lang blind? 'k Heb de dagen, de weken, de maanden, de jaren niet geteld . . . De menschen zijn toch niet anders geworden. Ze spreken met dezelfde stemmen — lachen zooals altijd, loopen zooals ze 't gister en eergister deden . . . Wat is 'r dan? . . . Jij heb je oogen — wat is 'r dan? . . . *(stilte)* Ben je 'r niet meer?

ZIENDE:

Wie kan 'r 'n antwoord op geven? Jij niet en ik niet. D'r zijn altijd stormen en branden en aardbevingen en oorlogen geweest. En zoolang 'r bij ons nog geen dooien vallen, zou 'k 'r niet te zwaar over tobben . . . *(stilte)* . . . Nou, ik wacht en de nieuwe pen wacht. *(lezend)*: „Nou weten we tenminste waar je ligt en dat je goed ben angekommen”.

BLINDE *(dicteerend langzaam en moeilijk)*:

„Over ons hoef je je niet ongerust te maken. Broodgebrek is er niet zoolang je broer ons steunt en die is goddank vrij door z'n manke been” . . . Heb je dat?

ZIENDE *(schrijvend)*:

. . . „Vrij door z'n manke been”. Punt. Even wachten. 't Velletje is vol.

BLINDE:

Je zou 'r als moeder naar snakken mismaakte zoons te krijgen.

ZIENDE:

Schaam je, moeder.

BLINDE:

'n Mismaakte hou je, 'n gezonde raak je kwijt.

ZIENDE:

Schaam je, schaam je. Je zit met den bijbel in je handen, en zegt dingen die je niet kan verantwoorden.

BLINDE:

Dat kan wel, meester. Ik zeg dingen, die niet goed zijn, en 'k denk dingen, die 'k niet eens durf te zeggen. Had me de krant met al de gruwelen dan ook niet voorgelezen . . . Ik wist 'r niks van, en wou 'r niks van weten . . .

ZIENDE:

. . . En je soebatte en smeekte!

BLINDE:

Ja, ja — 'k heb ongelijk, maar 'k drijf op m'n zenuwen — soms tril 'k of 'r iets langs me heen gaat . . .

ZIENDE:

Zoolang de ellende in 't buitenland blijft . . .

BLINDE:

Zijn dáár de menschen anders dan wij? Ik heb niet zooveel geleerd als jij, meester — jij heb 't halve dorp leeren lezen, schrijven en rekenen — en ik zit achter tralies, die ik niet te pakken kan krijgen hoe 'k m'n handen ook uitstrek — jij ben geleerder dan ik — maar in 't donker, waarin je geen vijanden en geen vrienden ziet, 't donker zonder einde en begin, voel je je zoo één met God, dat je haast naast dominee zou durven gaan staan, om de menschen te vertellen wat mag en wat niet mag, wat 'n zonde aan de eeuwigheid is en wat zoo slecht, zoo vreeselijk slecht is, dat je hart 'r zeer bij doet, als je 'r aan denkt . . .

ZIENDE:

Nou wil 'k je niet jachten, moeder, maar 'k moet nog drie en veertig schriften van de jongens en meisjes door m'n handen laten gaan . . .

BLINDE (*mat*):

Heb je dat van m'n anderen zoon?

ZIENDE (*lezend*):

„Broodgebrek is 'r niet, zoolang je broer ons steunt en die is goddank vrij door z'n manke been; . . .”

BLINDE:

. . . 'k Heb altijd meer gehouen van m'n grooten sterken zoon . . . En de ander . . . Schrijf 'm dat we z'n pijp hebben gevonden in de la van de tafel . . .

ZIENDE:

Dat is geen overgang. Je kan moeilijk van 't manke been op de pijp springen. 'n Brief moet niet alleen duidelijk en zichtbaar geschreven zijn, met hoofdletters en leestekens: je hoort 'm zoo te stellen, dat degeen die 'm leest 'r met z'n gedachten bij kan blijven; . . . van de pijp maken we 'n postscriptum . . .

BLINDE:

'n Wat?

ZIENDE:

'n Pee Es.

BLINDE:

Goed, 'n Pee Es. Zal 'k 'm verder over 't kind schrijven?

ZIENDE:

Als je 't maar dicteert.

BLINDE (*dicteert*):

. . . Je dochter is 't zonnetje in huis en in 't dorp . . .

ZIENDE:

. . . En in 't dorp.

BLINDE:

Ook voor mij.

ZIENDE:

Komma, ook voor mij.

BLINDE:

Ze heeft vanmiddag iets gezeid, dat ik je moet overbrieven.

ZIENDE:

Niet zoo gauw . . . „dat ik je moet overbrieven . . .” Dat is geen pen, dat is 'n priem. 'k Snij 'r 't papier mee stuk . . . „overbrieven” — 'k ben 'r . . .

BLINDE (*dicteerend*):

. . . Ze had van de kinderen van 't dorp . . .

ZIENDE:

. . . Van 't dorp . . .

BLINDE:

. . . Zooveel over den oorlog gehoord . . .

ZIENDE:

. . . Gehoord . . .

BLINDE:

. . . Dat ze huilend thuis kwam en zei . . .

ZIENDE:

. . . En zei . . .

BLINDE:

. . . Als iemand vader wil doodschieten . . .

ZIENDE:

. . . Ja ! . . .

BLINDE:

. . . Dan moet-ie zeggen : als je 't nog 'ns doet, dan word ik heusch boos . . .

ZIENDE:

. . . Dan word ik boos . . . Punt. Nee, uitroep teeken. Verder. Of ben je klaar ?

BLINDE:

'k Zit te verzinnen. (*stilte*) . . . Meester . . .

ZIENDE:

Ja ?

BLINDE:

Je heb me straks voorgelezen, dat ze mekaar niet eens zien als ze schieten.

ZIENDE :

Nee, dat doen ze niet. 't Zijn afstanden van hier tot an 't naaste dorp. Eer ze mekanders gezicht weten, leggen ze al dood.

BLINDE :

Dus al is mijn zoon nog zoo sterk . . . ?

ZIENDE :

. . . Je zoon komt 'r niet an te pas. Ze vechten in 't buitenland. En wij staan an de grenzen.

BLINDE :

Dus de kogels doen 't en de kanonnen.

ZIENDE :

Die doen 't, ja.

BLINDE :

Vreeselijk. 'n Spin ziet 'n mug en 'n kat ziet 'n muis en de menschen zien niks.

ZIENDE :

Niks.

BLINDE :

Zien niks. Zien niks. (*glimlachend*) Net als ik. Vreemd, hè? . . . Vreemd . . .

ZIENDE :

Slaap je?

BLINDE :

Nee, 'k hield m'n oogen even toe. 'k Ben moe.

ZIENDE :

Zal 'k dan nog zetten : je liefhebbende?

BLINDE :

Nee, zeg : „Nou eindig ik, lieve zoon. God zegen je en zegen je nog eens . . .”

ZIENDE :

. . . En zegen je nog eens . . .

BLINDE :

God zegen je.

ZIENDE :

Driemaal of tweemaal ?

BLINDE :

Duizendmaal.

ZIENDE :

... „Duizendmaal”. Nou nog 't Post-scriptum : je heb je pijp vergeten. Die ligt hier in de la, en vele groeten van dengeen, die dezen brief heeft geschreven ...

BLINDE (*voor zich uit droomend*) :

... God zegen je — God zegen je ... God zegen ons ... Dat hebben ze daar en daar en daar en overal gewenscht, toen ze met 't vechten begonnen. Is 't niet ? ...

ZIENDE :

Natuurlijk. 'r Waren bidstonden over de heele wereld.

BLINDE.

Hoe durven ze ...

ZIENDE.:

Wat zeg je ?

BLINDE :

Hoe durven ze ! ... Ik durf m'n handen haast niet vouwen voor mijn zoon alleen. Bidden om te gaan vechten — meester, ik kan 'r niet bij. Als je aan 'n oorlog denkt, hollen je gedachten weg van God en als je aan God denkt heb je enkel vrede in je ...

ZIENDE (*die den brief weer boven de lamp gedroogd heeft*) :

... Nou nog je handteekening, moeder. Hier is de pen. Nee, niet zoo laag, anders schrijf je over de pijp heen. Zoo, ja zoo. Langzaam an. Keurig. Nou nog de enveloppe en 't adres ... tweede compagnie, derde bataljon ... En de postzegel ... En 't adres van den afzender ... In orde. En nou laat 'k je alleen.

BLINDE :

Ik dank je wel. Wel thuis. Hou 'm niet in je zak.

ZIENDE :

Hij komt m'n hand niet uit. Dag moeder.

BLINDE :

Dag meester. (*hem naroevend*) Meester !

ZIENDE :

Ja.

BLINDE :

Doe de lamp uit.

ZIENDE :

Uit? Blijf je liever in 't donker?

BLINDE (*glimlachend*) :

Ja. Liever.

ZIENDE :

Daar dan. Slaap lekker.

BLINDE :

Dank je. (*Zij blijft onbewogen in 't maanlicht zitten, vouwt de handen om den bijbel*) . . . Nou slaat-ie 't hek achter zich dicht. Nou stapt-ie voorbij den koestal. Nou voorbij de lantaarn. Nou gaat-ie den hoek om. Wat 'n stilte! Nog nooit heb 'k de stilte zoo gehoord. 'k Word bang van m'n eigen adem. Heere God, nou is 't tusschen ons twee — jij ziet mij — en ik zie jou. Zoo als ik hier zit, zitten 'r nou duizend en nog 'ns duizend moeders . . . Waarom? . . . Voor wat? . . . Waarom, voor wat, lieve Heer? . . . (*klaagt lang-smartelijk, de handen om den bijbel wringend*).

DOEK.

Augustus 1914.